

А. С. Міщенко

orcid.org/0000-0003-3394-3841

аспірантка кафедри політології

Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА СУБНАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: АНАЛІЗ ЕКСПЕРТНОЇ ДУМКИ

Актуальність. Дослідження сучасних політичних процесів на субнаціональному рівні є вкрай нагальним науковим завданням. Це обумовлено тим, що саме місцевий і регіональний рівні влади є ключовими об'єктами реформи децентралізації влади. Багато науковців, експертів та політичних діячів зазначають, що ця реформа є однією з найбільш ефективних за часів Незалежності України, а її впровадження значно розширило повноваження органів влади на субнаціональному рівні управління та надало більше можливостей для розвитку територіальних спільнот на рівні громади, району та регіону. Початок повномасштабної війни став викликом не лише для всієї держави, але і для кожного регіону окремо. Через війну призупинено реформу децентралізації. Зазначені умови та розуміння важливості комплексного погляду на сучасний стан політичних процесів на субнаціональному рівні актуалізували написання даної статті.

Мета. Комплексне дослідження особливостей розвитку політичних процесів на субнаціональному рівні в умовах сьогодення на основі аналізу експертної думки.

Методи. Дослідження проведене на основі методу експертного опитування. Було розроблено спеціальний гайд, який включав у себе сім основних питань. До експертного опитування були залучені фахівці, які прямо чи опосередковано включені до процесів управління на місцевому та регіональному рівнях. В дослідженні прийняли участь такі експерти як: А. Ашурбеков – Директор агенції регіонального розвитку Запорізької області та депутат Запорізької обласної ради; А. Козирев – Начальник Дніпрорудненської міської військової адміністрації Василівського району Запорізької області; Т. Лукеря – представниця Лабораторії законодавчих ініціатив; В. Негода – керівник Офісу Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України; А. Ткачук – консультант з регіонального розвитку та директор з питань науки та розвитку Інституту громадянського суспільства.

Основний матеріал. У сучасному науковому просторі поняття «регіоналізм» розглядається і як світовий (глобальний) політичний процес, і як дія, що відбувається в рамках однієї країни відповідно до її регіональних особливостей. Ця невизначеність характеризує регіоналізм як полісемантичне явище, характер якого залежить від напрямку дослідження, у ході якого воно набуває різноманітних характеристик (Верменич). У статті ми розглядаємо регіоналізм у вузькому розумінні саме як внутрішньополітичний політичний процес. Одним із допоміжних процесів розвитку регіоналізму є децентралізація. В Україні децентралізація стала своєрідним послідовним продовженням регіоналізації і прослідковується саме у напрямі поглиблення територіальної децентралізації. Під процесом децентралізації варто розуміти передачу значних повноважень та бюджетів (фінансова децентралізація) від державних органів до органів місцевого самоврядування так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближчі до людей, і на тому рівні, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно (Що таке децентралізація?) Для більш глибокого розуміння особливостей реалізації даних процесів в Україні та надання об'єктивної оцінки тим подіям, які відбуваються на субнаціональному рівні, було проведене експертне опитування.

Першим питанням до експертів стало «Яку роль в політичних процесах України виконують регіони як політичні актори?» Відповідаючи на дане питання, експерти дуже по-різному оцінили роль регіонів. Так, наприклад, А. Ашурбеков зазначив, що «Дуже важливу роль, з урахуванням в цілому реформи децентралізації ця роль збільшується, фактично є різноманітність регіонів Ук-

раїни і достатньо враховуючи специфічність регіонів, які дуже суттєво впливають на загальну державну політику. І з реформою децентралізації цей вплив тільки підвищився, він підвищився в плані політичного впливу, в плані економічного впливу, в плані взагалі такого транзиту еліт з регіональних до загальнодержавних». Наступна експертка, **Т. Лукеря**, зазначила, що «Роль регіонів вагома, особливо зараз, коли Україна робить кроки до повноцінного вступу в ЄС. Проте нараз регіональна гілка влади є слабкою, і простежується значна диспаритетність між регіонами. Це можна пояснити, з одного боку тим, що повномасштабна війна не дозволила завершити децентралізацію. З іншого боку, в умовах воєнного стану на рівні регіонів (а також у деяких населених пунктах) у нас функціонують військові адміністрації». Інші експерти взагалі акцентують увагу на своєрідній політичній ролі регіонів. Так, **В. Негода** зазначив, що «Регіональні клани намагаються створювати замкнуті економічні системи». **А. Козирев** наголосив на тому, що «Всі регіони в різній ступені приймають участь в політичному житті країни. Тобто всі ми пам'ятаємо період нашої Незалежності, умовно 30 років. Перший час у нас були Дніпропетровські, потім Донецькі, ну а потім, як не крути, Україна періоду П. Порошенка – це Вінницькі». На основі отриманих відповідей можемо зазначити, що на сьогодні ще існує думка про те, що регіон в політичному сенсі представлений саме в контексті розуміння бізнес-кланів, мета яких досягнути влади на національному рівні. Навіть вітчизняні дослідники зазначають, що значна частина українських партій у своїй політичній діяльності спирається на певний регіон. Це певною мірою є проявом особливостей українського регіоналізму, а такий підхід є процесом лобіювання інтересів місцевих бізнес-еліт (Кармазіна, 2018, с. 121). Але, як бачимо, певні трансформаційні процеси щодо зростання політичної ролі регіону відбуваються завдяки процесу децентралізації. Хоч фактор війни і гальмує завершення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, ми бачимо, що все одно регіони стають більш самодостатніми та, відповідно, ефективними у вирішенні власних проблем.

Наступне питання вже більше актуалізувало роль децентралізації, а саме «Як Ви оцінюєте вплив реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади на розвиток територіальних спільнот (на регіональному та місцевому рівнях)?» Майже одноголосно усі експерти зазначили позитивний вплив реформи місцевого самоврядування на територіальні громади. Так, консультант з регіонального розвитку та директор з питань науки та розвитку Інституту громадянського суспільства **А. Ткачук**, зазначив, що «В нас реформа зробила дві речі, по-перше, вона територіальні громади зробила більш спроможними, вони отримали достатньо багато ресурсів і отримали можливість сформуванню собі органи управління, є багато людей, є різні середовища і відтак, якщо проводити вільні демократичні вибори, можна відсіяти нормальних людей для управління». Отже, бачимо, що дана реформа та її складова – перерозподіл повноважень – сприяли тому, що ОТГ як в управлінському, так і в економічному сенсі стали більш ефективними та спроможними. Про економічну спроможність зазначив і **А. Ашурбеков**, стверджуючи, що «Це, напевно, одна з ключових реформ, яка в цілому призвела до економічного зростання територіальних громад, до принципового підвищення якості надаваних послуг населенню. Я маю на увазі і речі, які пов'язані з сервісною медициною, освітою, адміністративними послугами. Тобто збільшення кількості ресурсів фінансових на місцевому рівні призвело до підвищення якості життя». Таким чином бачимо, що реформа здійснила комплексний вплив на трансформацію ролі та ефективності територіальних спільнот на місцевому рівні. Це є підтвердженням того, що субсидіарність як основний принцип реформи надала позитивний ефект для громад, тому що в міру самостійного керування основними потребами ОТГ надало людям можливість актуалізувати ті чи інші питання. Але щодо впливу реформ на регіональний рівень, то, як зазначив **В. Негода**, «Водночас на регіональному рівні суттєвих змін не відбулося і система територіальної організації влади в особі обласних рад і обласних адміністрацій законсервована. Субрегіональний рівень недореформований в частині розмежування повноважень органів публічної влади». На сьогодні трансформація на регіональному рівні в більшості своїй відбувається на рівні дискусій чи на папері. У першу чергу це обумовлено тим, що в країні триває війна, і розгляд відповідних законопроектів відкладений до «кращих часів». Через те, що відповідні рішення та дії не були реалізовані своєчасно та наявність повномасштабної війни, на сьогодні ми бачимо, що обласні військові адміністрації певною мірою стають авторитарними, а роль обласних рад нівелюється.

Наступним питанням в гайді було «Зазвичай прийнято вважати, що основним суб'єктом формування порядку денного регіону є політичні еліти. Як Ви вважаєте, наскільки актуалізувалася роль громадського сектору як суб'єкту під впливом процесу децентралізації влади?». Основною метою даного питання було дізнатися у експертів, чи стала громадськість суб'єктом управління завдяки реформі децентралізації та наскільки ефективною є її роль в системі прийняття рішень. Як зазначає **Т. Лукеря**, «Роль громадського сектору однозначно зросла. І це пов'язано як із децентралізацією, що знову ж таки дала інструменти участі, так і зі зміною напрямку руху України після 2014 року. Проте знову ж таки, це все залежить від сфер і від політичної волі. Всі громади і регіони є різними. Не всі громади і регіони спроможні розглядати ГО як сильного суб'єкта, а деякі сприймають як конкурентів (говоримо про сферу надання соціальних послуг). Як бачимо, експертка наголошує на тому, що реформа сприяла зростанню ролі громадського сектору, але також зазначила, що це явище не таке поширене, бо залежить від регіональних особливостей. Це, на нашу думку, демонструє, що громадськість у зв'язку з реформою децентралізації почала відігравати хоча б мінімальну роль і тим самим будувати демократичне суспільство у країні. Про трансформаційну роль політичної еліти зазначив **А. Ткачук**: «В регіонах після децентралізації влади почала формуватися нова еліта. Тому що громади отримали ресурси. Там сільські, міські голови, які ходили на поклон до голови ОДА і ті, хто працювали в ОДА, вважали себе елітою. Кількість так званої еліти розширилась значно, ну і з'явилася нова. Наприклад, міський голова Дніпра став просто крутою фігурою, і міський голова Чорткова також став крутою фігурою». З цієї відповіді бачимо, що розширення повноважень, особливо в міських ОТГ, сприяло тому, що голови міст разом з розширеними повноваженнями отримали широку можливість впливати не лише в межах своєї громади, а також бути лідером думки на всеукраїнському рівні та мати вагомий вплив на політичній арені. На основі даних відповідей бачимо, що роль того чи іншого суб'єкта управління залежить від умов та здатності об'єкта себе позиціонувати. Формально реформа децентралізації дала можливість громадськості проявити свій суб'єктний вплив, але питання залишається – чи здатний громадський сектор проявити себе у разі, якщо є дуже впливовий голова громади? Вважаємо, що дане питання врегулюється лише з плином часу, тому що війна в результаті буде мати певний трансформаційний вплив на формування політичних еліт та рівень суб'єктності громадського сектору.

У контексті оцінки політичних процесів на субнаціональному рівні у рамках реформи децентралізації наступне питання виглядало так: «Наскільки доцільною є реалізація партійних проєктів регіонального (місцевого) типу в умовах децентралізації влади?». Це питання викликало у експертів жвавий інтерес та різного роду аргументацію. Першою розглянемо думку **Т. Лукері**, експертка зазначає, що «Вибори 2020 р. позначили тенденцію до радикального зниження актуальності національного порядку денного на рівні регіонів. І вони не мають мети виходити на національний рівень. Проте значною мірою можуть контролювати ситуацію на місцевому рівні. Це можна підтвердити тим, що на місцевих виборах 2015 і 2020 рр. в жодній обласній раді не було «партії більшості». Зросла кількість локальних партій, що брали участь в місцевих виборах – у 2015 р. таких партій було 39, а в 2020 р. – 71. Однак відсутність системної партійної роботи з розвитку місцевих структур може призвести до зворотнього результату, пошуку центральною владою «домовитись» з регіональними чи локальними політичними партіями». Як бачимо, робиться акцент на тому, що реформа децентралізації вплинула на формування партійних проєктів на регіональному/місцевому рівні. Така відповідь дозволяє сформувати думку про те, що подібного роду партії є ефективними лише на відповідному рівні, але за певних умов такі партії можуть стати інструментом всеукраїнських партій для впливу на локальних громадах. У контексті впливу всеукраїнських відомих партій на подібні партії регіонального типу **А. Ткачук** зазначає: «Оскільки партії у нас на національному рівні толком не мають і не будують структури, то по суті йде продаж франшиз національних партій на місцевому рівні. Це говорить про формування політики на місцевому та регіональному рівні під якимись політичними знаменами. З іншого боку, якщо структурованість і прив'язки до територій ми отримали, так і було? що в обласних радах не представлена абсолютна більшість територіальних громад області. У великих ОТГ, де партійна система запроваджена, не представлена більшість територіальних спільнот ОТГ. Це погано, тому що це розмиває спільноту, це розмиває довіру». Як бачимо, роль та ефективність політичних партій регіонального/місцевого рівня

зводиться до особливостей виборчої системи та того, наскільки взагалі сучасні політичні партії є ефективними. Адже може виникнути ситуація, коли партія місцевого типу зі своїми лідерами повністю підпорядковується якійсь національній партії з низьким рівнем підтримки, тоді може виникнути конфлікт інтересів: чому інтереси однієї, непопулярної партії поширюються на місцевому рівні за рахунок впливової партії місцевого/регіонального типу? Інші експерти у відповідях акцентували увагу на ролі ідеології політичних партій та їх ефективності. Так, **А. Козирев** зазначив, що «В нас немає чіткої ідеологічної структури. Ліві – праві. Капіталісти там більшовики. Регіональні партії, ну дивіться, є та сама Америка, є федеральна влада, є регіональна влада. Я не бачу зараз, якщо казати про держ. апарат і економіку та децентралізацію. Але політично я би об'єднував країну.. Я просто став депутатом майже такої партії, яка навіть в обласному центрі не набрала, але в Кам'янці-Дніпровці взяла, в Дніпрорудному взяла. Тобто всі ці локальні бренди, вони на разі лише бренди, а не ідеологія. Немає у нас партій, які там враховують ідеологію Запорізького краю. Ну от у нас був «Наш край», чим він ідеологічно підтримував Запоріжжя? Чим? Якщо його переречитати, там нічого немає. Взагалі. Тобто я не бачу якоїсь користі від містячкових партій». Трохи відрізняється думка **А. Ашурбекова**, він зазначає, що «Я впевнений, що в умовах децентралізації та нинішньої політичної конфігурації тенденції на кшталт, знаєте, партія донецького краю, партія запорізького краю, такі проекти насправді не будуть мати на сьогодні поки що великого успіху. Успіх будуть мати якості локальні речі, базуючись на локальних успіхах. Чому там, умовно кажучи, команда С. Мінька мала підтримку в районній раді, в міській раді, тому що був успішний приклад Мелітополя. Аналогічна участь з Буряком – є відносно стабільна ситуація в Запоріжжі і вони мали підтримку в громадах біля Запоріжжя. Тобто це все базується на соціально-економічному порядку денному і плюс на захисті своїх інтересів». На основі двох останніх коментарів можемо зробити проміжний висновок, що сучасна партійна система потребує більшого ідеологічного наповнення для того, щоб політична партія, відповідно до її сутності та особливостей, мала якусь вагому роль на політичній арені. Щодо питання актуальності та доцільності партій місцевого/регіонального характеру бачимо, що в умовах децентралізації, коли ОТГ наділені значними повноваженнями, є запит на діяльність локальних місцевих партій. Під питанням, звісно, залишається роль партій регіонального типу, тому що, як наводиться в одній із відповідей, є партії, які ніби позиціонують себе як регіональні, але в якісному аспекті дана партія нічого не зробила вагомого для даного регіону і фактично була лише регіональною франшизою більш відомої партії на всеукраїнському рівні. Щодо ідеологічного сегменту партійної діяльності, то це питання відкрите. На сьогодні роль ідеології в Україні мінімізується, а партійна діяльність оцінюється з точки зору позиції партії: чи то партія проєвропейська, чи проукраїнська, чи взагалі проросійська. Про роль ідеологічного фактору під час бесіди згадував **А. Ткачук**, зазначивши таке: «Що стосується політичних партій, я досить скептично ставлюся до них, бо я бачу, що на обласному рівні депутати де тільки не були в залежності, як змінюється виборча система, так вони мігрують з партії в партію, і тому там ніякої ідеологічної складової немає. Може, це і добре». У контексті даного опитування бачимо, що підіймаються інші питання глобального характеру, а саме: наскільки в Україні розвинена політична культура та громадянське суспільство та яка роль політичних ідеологій у сучасному світі.

У межах досліджуваної нами теми розглянемо відповіді на питання «Як Ви вважаєте, наскільки готові регіони України бути включеними до євроінтеграційних процесів?». Так як реформа місцевого самоврядування в Україні почала реалізовуватися під впливом євроінтеграційної мети, актуальність даного питання та, відповідно, відповідей подвоюється. Більшість зазначили, що регіони не готові до вступу в ЄС. Розглянемо відповіді більш детально. **В. Негода** наголосив, що «Практично не готові! Окремі регіони лише намагаються розвивати ритуальні партнерські стосунки з країнами Європейського Союзу. Але це не системна, а спонтанна робота, яку у більшості випадків проводять недержавні інституції – громадський сектор». Як бачимо, євроінтеграційний запит більше йде від громадського сектору, ніж від держави. Активність Громадського сектору обумовлена тим, що він на основі грантової діяльності та співпраці з європейськими ГО активно формують євроінтеграційний порядок денний. Зазвичай така діяльність поширена у регіонах західної частини України у зв'язку з налагодженням транскордонного співробітництва. На необхідності активізації держави у вирішенні даного питання наголо-

шує і **А. Ткачук**, говорячи про те, що реальний стан «Дуже слабкий. Сьогодні (26.02.2024) у нас була зустріч з керівництвом агентства державної служби і ми обговорювали цю ситуацію. Я вже говорив – грошей в Україні немає, гроші можуть бути тільки зовнішні з європейських регіонів чи європейських фондів. І перше, що держава на національному рівні повинна забезпечити ухвалення необхідних стратегічних документів мінімально установленим вимогам ЄС. А на регіональному рівні повинна бути достатня інституційна спроможність, щоб підготувати власні програми і проєкти розвитку, які можуть отримати фінансування з Європейського Союзу. Ну це дуже складно». Як бачимо, для того, щоб євроінтеграційний почав діяти та функціонувати, необхідна не лише локальна ініціатива, а й комплексна діяльність усіх суб'єктів управління, мається на увазі, щоб до даного процесу були активно залучені і центральна влада, і субнаціональний рівень, і громадський сектор. Про локальність даного процесу зазначає і **А. Ашурбеков**, «... в більшій мірі сьогодні йде налагодження зв'язків між умовно побратимськими містами. Громади напряму контактують з аналогічними громадами в інших країнах, вибудовуючи свої партнерські взаємовідносини. Ми сьогодні маємо дуже мало прикладів регіональної співпраці. Так, у нас є сьогодні з точки зору відновлення і відбудови, коли конкретні країни ЄС беруть умовно шефство над конкретним регіоном». Таким чином можемо констатувати, що на сьогодні регіони як суб'єкти управління майже не діють в євроінтеграційному напрямку. Процес євроінтеграції відбувається хаотично та частіше за все на рівні громадської ініціативи.

Червоною ниткою усього опитування стала повномасштабна війна, тому що вона прямо чи опосередковано впливає на всі регіони України. Частина регіонів України постійно або періодично зазнає обстрілів, окремі більш безпечні регіони стикнулися з питаннями проблем ВПО та місією економічного форпосту країни. Тому передостаннім питанням для експертів стало «Оцініть спроможність органів влади на регіональному і місцевому рівнях до ефективного вирішення питань життєдіяльності, пов'язаних з викликами повномасштабної війни?». Відповіді на це питання є дуже різними. Так, наприклад, **А. Ашурбеков**, зазначає, що «Достатньо високий. Мені здається взагалі місцеве самоврядування, голови громад дуже сильно проявили себе на початку повномасштабного вторгнення в тому числі по Запорізькій області і по інших регіонах. Фактично ставши точкою консолідації ресурсів для допомоги Армії в цілому вони дуже активно працюють над ліквідацією руйнувань, тих чи інших прильотів. Тобто рівень місцевого самоврядування показав високий рівень ефективності як у мирні часи, так і у воєнні часи. Що стосується регіональних органів влади, звісно, у нас на базі обласної адміністрації створено обласну військову адміністрацію. Фактично їй надані широкі повноваження, і тут ефективність даних органів залежить від того чи іншого очільника. Як інституція, я вважаю, що вони працюють ефективно по всій країні, а регіональні відмінності вже залежать від тих чи інших очільників ОДА. Є регіони більш успішні, є регіони, де очільники ОДА, скажімо так, кадрові призначення не завжди були ефективними». Протилежну думку з цього приводу має **В. Негода**, він вважає, що «Недостатня спроможність. Для підвищення спроможності територіальних громад та регіональної влади необхідно прийняти низку законодавчих актів та підвищити рівень координації з центрального рівня. На даному етапі цей потенціал не задіяний на повну силу». На ролі держави у взаємодії з регіонами наголосив **А. Козирев**: «Держава, повинна бути як саморегулююча система. А в нас вона працює за принципом «цербера». В умовах військового стану тут взагалі ми кажемо про те, що демократія і інституції ОМС помножені на нуль». **А. Ткачук** зазначив, що «Мені здається, що на регіональному та на місцевому рівні влада більш адекватно реагує на ці теми, ніж на національному рівні. Тому що національний рівень мене часом дивує». Так як опитані експерти є представниками різних сфер, вони можуть максимально надати об'єктивну оцінку. Таким чином, на основі отриманих відповідей маємо те, що вирішення основних проблем порядку денного, пов'язаних з викликами війни, більшою мірою вирішується саме завдяки субнаціональному рівню влади. Так, звісно, певна частина регіонів не була готова від початку повномасштабної війни до тих викликів, перед якими опинилася більшість регіонів. На це знадобився час. Такий низький рівень підготовки до військових викликів деякою мірою пов'язаний з тим, що центральна влада своєчасно не попередила про ескалацію зовнішньої загрози. Та навіть на сьогодні, коли повномасштабна війна триває більше двох років, існує певне непорозуміння та вагомий нераціональний вплив з боку національного рівня стосовно суб'єктів субнаціонального рівня управління.

І останнім питанням стало – «Оцініть перспективи подальшої оптимізації діяльності органів влади на регіональному та місцевому рівнях влади за допомогою механізмів децентралізації». Деякі експерти акцентували увагу на законодавчих змінах. Розгорнуту відповідь дала **Т. Лукеря**, зазначаючи, що «В умовах воєнного стану ми не можемо вносити зміни до Конституції, а вони нам дуже потрібні. Оскільки у нас досі не встановлений нагляд за законністю рішень ОМС, що передбачено у Європейській Хартії місцевого самоврядування. Законопроект 4298 «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та деяких інших законодавчих актів України щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні». Важливим є законопроект 9450 «Про міжнародне територіальне співробітництво України». Цей законопроект дає поштовх оптимізації міжнародної співпраці. Ще потрібно працювати над зміною підходу до ДФРР та посиленням спроможності Агенцій регіонального розвитку». На законодавчих змінах також наголошує і **В. Негода**, зазначаючи, що «На даному етапі існують можливості удосконалення системи територіальної організації влади, особливо на регіональному та районному рівнях. В першу чергу йдеться про місцеві державні адміністрації і прийняття відповідного законодавчого акту. Інші зміни можливі лише після внесення змін до Конституції України в частині децентралізації». Окрім законодавчих, існує запит і на соціальну трансформацію, так **А. Козирєв** зазначив, що «Після війни, я дуже сподіваюсь, що війна дуже змінить в першу чергу суспільство, і ми станемо іншими. І ми, знову ж таки, маємо враховувати мільйон ветеранів. Дуже просто помножимо на три. Це ж класична соціологія, сім'я це троє. Тобто три мільйони людей, які вже не будуть згодні з усім, що їм нав'язують. Плюс ті, хто все втратив, вони не будуть мовчати». На основі даних відповідей можемо зазначити, що подальша оптимізація діяльності субнаціонального рівня в першу чергу залежить від прийняття низки законів, які саме урегулюють та завершать реформу місцевого самоврядування та територіального устрою, налагодять механізми міжнародного співробітництва, що в свою чергу надасть можливість як регіонам, так і громадам реалізовувати ефективну діяльність з ЄС. Але найголовніше, щоб українське суспільство самостійно усвідомлювало свою роль та ціну в системі управління державою, брало за це відповідальність та використовувало усі можливі механізми взаємодії та комунікації з владними органами будь-якого рівня.

Висновки. На основі результатів, отриманих в результаті експертного опитування, можна зробити певні висновки. Всі експерти зазначають вагомий вплив реформи децентралізації влади на трансформацію ролі регіонів у країні. Таким чином завдяки реформі почався відхід від сприйняття регіонів як осередку політичних кланів до формування думки про ефективні регіони і самодостатні громади, які можуть самостійно вирішувати проблеми порядку денного. Також можемо зазначити, що із запровадженням реформи місцевого самоврядування в Україні поступово почала збільшуватися вага громадської думки. Одночасно у нових умовах політична еліта почала концентрувати більшу увагу на зростанні об'єму повноважень і сприймати це як підставу для розширення політичного впливу не лише в межах своєї громади, а й на рівні усього регіону. Погляди щодо ефективності та необхідності політичних партій регіонального/місцевого типу в експертів різняться. Але на основі отриманих відповідей вважаємо, що політичні партії субнаціонального характеру повинні функціонувати, так як все ж таки вони більш обізнані в особливостях ОТГ/району/регіону. Проте їхня діяльність повинна будуватися на певних засадах, зокрема, відсутності впливу та залежності від великих всеукраїнських партій. Також це наявність виваженої політичної конкуренції, що дозволить уникнути формування у представницьких органах влади т. зв. монобільшості для того, щоб була представлена максимальна кількість населених пунктів. Майже одноголосно експерти зазначили про неготовність регіонів до євроінтеграційних процесів, наголосивши лише на тому, що даний процес у більшості випадків відбувається за рахунок громадських та локальних інтересів. У контексті цього бачимо, що є запит на активізацію центральної влади щодо адміністрування та налагодження регіональної діяльності з європейськими партнерами. Безумовно, фактор повномасштабної війни вніс свої корективи у діяльність та розвиток регіонів. Частина експертів зазначили, що регіони гідно прийняли даний виклик та продовжують ефективно вирішувати нагальні проблеми. Інші ж, навпаки, зазначають, що субнаціональна влада нездатна впоратися з даними викликами через те, що держава не була готова до подібного сценарію та взагалі не може ефективно сприяти тому, щоб регіони повноцінно

виконували свою місію під час війни. Щодо подальших перспектив, то основне – це розгляд, прийняття основних законопроектів, які регулюють діяльність субнаціональних суб'єктів у межах реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Література

Верменич Я. В. Регіоналізм. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Rehionalizm> (дата звернення: 22.03.2024)

Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. С. 248.

Що таке децентралізація? URL: <https://decentralization.gov.ua/questions/1?page=2> (дата звернення: 10.01.2024).

References

Vermenych Ya. V. Rehionalizm. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Rehionalizm> (data zvernennia: 22.03.2024)

Karmazina M., Bevez T., Rotar N. (2018) Rehionalni politychni rezhymy v Ukraini: pidstavy formuvannia, spetsyfika funktsionuvannia, osoblyvosti transformatsii. Kyiv : IPiEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, S. 248.

Shcho take detsentralizatsiia? URL: <https://decentralization.gov.ua/questions/1?page=2> (data zvernennia: 10.01.2024).

Анотація

Міщенко А. С. Особливості розвитку політичних процесів на субнаціональному рівні: аналіз експертної думки. – Стаття.

У статті проаналізовано результати експертного опитування на тему «Трансформація регіоналізму в умовах децентралізації влади в Україні». Вибір експертів для проведення дослідження відбувався з розрахунку, щоб експерт прямо чи опосередковано був дотичним та включеним до процесів регіонального та місцевого розвитку. У статті висвітлені думки таких експертів як: А. Ашурбеков – Директор агенції регіонального розвитку Запорізької області та депутат Запорізької обласної ради; А. Козирев – Начальник Дніпрорудненської міської військової адміністрації Василівського району Запорізької області; Т. Лукеря – представниця Лабораторії законодавчих ініціатив; В. Негода – керівник Офісу Конгресу місцевих та регіональних влад при Президентові України; А. Ткачук – консультант з регіонального розвитку та директор з питань науки та розвитку Інституту громадянського суспільства. Експерти відповіли на сім ключових питань та деякі додаткові питання для більш детального розуміння особливості їх поглядів. Питання стосувалися актуальних проблем та викликів сьогодення для субнаціонального рівня. Під час опитування вдалося з'ясувати роль регіону як політичного актора, вплив реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади на громади та регіони. Також було досліджено роль громадського сектору як політичного суб'єкта та доцільність політичних партій регіонального (локального) типу. Проаналізовано роль субнаціонального рівня в умовах євроінтеграції та повномасштабної війни та розкрито подальші перспективи діяльності органів влади на регіональному та місцевому рівнях влади в рамках реалізації процесу децентралізації. На основі результатів відповідей отримана комплексна оцінка функціонування субнаціонального рівня у сучасних умовах. У висновках підкреслено, що на сьогодні роль регіоналізму як політичного процесу має опосередкований характер. Це обумовлено такими факторами, як повномасштабна війна та незавершена реформа децентралізації. На основі результатів можемо стверджувати, що сучасний регіоналізм в Україні має локальний характер.

Ключові слова: субнаціональний рівень, децентралізація, експертне опитування, війна, євроінтеграція.

Summary

Mishchenko A. S. Features of the development of political processes at the subnational level: analysis of expert opinion. – Article.

In this article, the results of an expert survey on the topic "Transformation of Regionalism in the Context of Decentralisation of Power in Ukraine" are analysed. The experts for the survey were selected based on the assumption that the expert was directly or indirectly involved in the processes of regional and local development. There are opinions of such experts as: A. Ashurbekov, Director of the Regional Development Agency of Zaporizhzhia Oblast and a member of the Zaporizhzhia Oblast Council; A. Kozyrev, Head of the Dniprorudne City Military Administration of Vasylivka District, Zaporizhzhia Oblast; T. Lukerya, representative of the

Agency for Legislative Initiatives; V. Nehoda, Head of the Office of the Congress of Local and Regional Authorities under the President of Ukraine; A. Tkachuk, regional development consultant and Director of Science and Development at the Civil Society Institute. The experts answered seven key questions and some additional questions for more detailed understanding of the specifics of their views. The questions concerned current issues and challenges for the subnational level. The research helped to identify the role of the region as a political actor, the impact of the reform of local self-government and territorial organisation of power on communities and regions. The role of the public sector as a political actor and the expediency of regional (local) political parties were also investigated. The role of the subnational level in the context of European integration and full-scale war is analysed, and further prospects for the activities of the authorities at the regional and local levels of government in the framework of the decentralisation process are revealed. Based on the results of the responses, a comprehensive assessment of the functioning of the subnational level in the current conditions is obtained. In the conclusions, it is emphasised that today the role of regionalism as a political process is indirect. This is due to factors such as a full-scale war and incomplete decentralisation reform. According to the results, we can state that modern regionalism in Ukraine is local in nature.

Key words: subnational level, decentralisation, expert survey, war, European integration.